

ПРОГРЕС – ЦЕ РЕАЛІЗАЦІЯ УТОПІЇ?

Р. М. Богачев

кандидат філософських наук

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут»

Об'єктом уваги даної роботи є утопія як форма суспільної свідомості. Автор визначає логіку розвитку та формування утопічного світогляду та доводить необхідність переходу до науково-бездоганної філософії.

Ключові слова: утопія, свідомість, діалектика, людина.

Внутрішня людина суспільна дуже гостро відчуває існуючий розрив сутності та існування, що безумовно знаходить відображення в сфері Культуротворчості, в хронотопі загальнолюдської культури загалом. Подолання розриву вимагає усвідомлення та теоретичної оцінки образу майбутнього.

Безумовно, погоджуємося з вітчизняними філософами, що ідея – форма розвитку історії, ідеологія – форма розвитку передісторії, а ідол – форма позаісторичного небуття [3; 5].

Саме тому й утопічні твори є однією з форм суспільної свідомості, тобто усвідомлення та теоретичного відтворення майбутнього. Безумовно, вони відбудовуються на критиці сьогодення та відображають можливі шляхи розвитку суспільства, варіанти майбутнього. Як каже Оскар Уайльд: *“...на мапу землі, на якій не позначено утопію, не варто й дивитися, тому що ця мапа ігнорує країну, до якої невтомно рухається людство. Прогрес – це реалізація утопії”* [7].

Хоча більшість утопії – слабкі в пізнавальному та художньому відношенні твори, але поряд з цим виникають дійсні шедеври, які втілюють в собі найпотужніші гуманістичні мотиви та творчі спроби дійсно людяного майбутнього, наприклад: “Утопія” Томаса Мора або “Місто Сонця” Томазо Кампанели.

Яке значення мають ці твори? Нагадаймо, за В.Босенко, все розумне стає дійсним тільки якщо воно стає необхідним, тобто усвідомленим та зрозумілим [1]. А дійсність – співпадіння сутності та існування, а все інше – реальність.

А тепер, згадаймо “нужные книги” (рос.) В.С.Висоцького та важливість *конкретних абстракцій* як живих, потенційно дійсних форм – ІДЕАЛІВ, – для чуттєвого, морального, духовного наповнення змістом конкретних форм та взаємозв'язків в просторі ДОМИСЛЮВАННЯ. Завдяки цьому на дійсно науково бездоганній основі виникає й простір ПРОМИСЛЮВАННЯ (за К.Мегрелідзе), – в процесі практичної діяльності та взаємодії. Так формується *дійсна*

конкретність та *конкретна дійсність*, в якій особистість живе у гармонійній взаємодії з кожным, багатьма, всіма.

Саме тому деякі утопії стають орієнтирами для адекватного поступу в ритміці Досвід-Теорії-Практики (за М.Л.Злотіною [2]) в процесах Формотворення–Культуротворення–Свободотворення.

А інакше, місце ІДЕАЛІВ дуже швидко займають ІДОЛИ, що імітують людське буття в просторі НЕДОМИСЛЕННЯ – а потому й БЕЗМИСЛЕННЯ, – в яких реалізуються відповідні практики Міфотворення – Формоспостворення – “Світопроїдання”.

Мабуть тому, дослідження утопічної свідомості викликають значну зацікавленість та увагу соціальної філософії. До сучасних науковців-дослідників цього феномену можливо віднести Т.Артем'єву, А.Ахієзер, М.Барга, Е.Баталова, О.Володіна, Р.Гальцеву, П.Застенкер, М.Новінську, Г.Павлову, Б.Солодкого, В.Шестакова та інших. Зв'язок з соціальним прогнозуванням, критикою футурологічних концептів, культурологічними теоріями вивчається такими філософами як Е.Араб-Огли, О.Гендіним, Ю.Давидовим, Г.Іконніковою, М.Мамардашвілі, В.Назаровим та іншими.

Незважаючи на достатньо ґрунтовну систематизацію та історіографічну періодизацію утопічних текстів в роботах Г.Володіна, О.Водолазова, Р.Гальцевої, В.Малініна та інших, навіть зараз в сучасній літературі *утопія* використовується в різних значеннях з різними емоційними забарвленнями та змістовним навантаженням. Єдиного трактування цього поняття знайти неможливо, як неможливо знайти єдину картину майбутнього людства.

Відповідно до [6], дехто бачить в утопії споконвічну та недосяжну мрію людства про “золоті часи”, інші бачать в ній конкретній образ, що може бути реалізовано в певній момент духовного самовдосконалення людства. Дехто трактує утопію як донаукову форму мислення, що знаходиться між релігією та наукою, а інші – наприклад: футурологія, – як пе-

вний тип та метод “наукового” мислення та побудови альтернативних концептів майбутнього.

Дехто аргументує, що утопія вичерпала себе як історична форма усвідомлення майбутнього, а інші – говорять про ренесанс та популярність “утопічної свідомості”. Безумовно, таке псевдо-розмаїття є результатом тотального панування Міфотворчості та розриву цілісності хронотопу Культуротворчості.

Але почнемо з початку. Теормін утопія має походження від назви фантастичного остріву в книзі Т.Мора. Воно походить від грецького “*υ*” – “ні” та “*τοπος*” – “місце”. Буквально: “місце, якого немає”. Існують й інші варіанти трактування цього поняття: від грецьких “*ευ*” – “досконалий”, “кращий” та “*τοπος*” – “місце”. Тобто “найдосконале місце” [6].

Обидва трактування широко використовуються різними авторами: “Вісті з незвідки” В.Морріса, “Еревуон” (написане навпаки англійське слово “nowhere” – “ніде”) С.Батлера, “Прескрасний новий світ” О.Хакслі.

Крім того, в сучасній літературі використовуються й поняття “*дистопія*” для позначення поганого місця, що є протилежним *утопії* як досконалому світу: від грецьких “*δισ*” – поганий та “*τοπος*” – “місце”. Аналогічне змістовне навантаження несе термін “*антиутопія*”, що використовується для позначення літературного жанру негативної утопії, який протистоїть утопії традиційній.

Але загалом ці поняття використовуються для позначення вигаданої країни як зразка певного суспільного устрою, а самим терміном *утопія* позначаються ідеї, філософські та суспільні твори, що включають нереальні плани соціальних перетворень.

На наш погляд, більш доречною є позиція К.Маркса, який використовує термін “*утопізм*” для позначення нерозуміння необхідної різниці між реальною та ідеальною структурою буржуазного суспільства та витікаючі звідси бажання впровадити абсолютно *зайву справу*: перетворити знову в дійсність саме ідеальне відображення” [4].

Лапідарно: констатується нездатність утопічних спромог до теоретичного подолання розриву сутності та існування в форматі старого основного суспільного відношення – суб’єкт-об’єктного. Саме це й є *надлишковою справою*, в результаті якої Ідеал спотворюється на Ідола, який ретельно маскується в царині Міфовитворення.

Протягом всієї історії, утопія як форма суспільної свідомості включає осмислення соціального ідеалу, критику реального стану справ, бажання втекти від реалій сьогодняшнього дня та спроби теоретичного відтворення майбутнього. “Синтетичність” такого конструк-

ту вимагає теоретичного відтворення та імітації цілісності розірваного хронотопу, в форматі абстрагованого від іншого світу “інакше-можливого”.

Для забезпечення цілісності культурного хронотопу перевага надається уяві, відриву від реалій та свободному переходові від реального до ідеального, а також гіперболізації духовного підґрунтя та факторів культури (науки, мистецтва, виховання тощо). Наукові методи пізнання дійсності відходять на другий план.

Чому уявлення? Ще І.Кант у своїй “Критиці здатності судження” констатує безсилність формально-логічного мислення в пізнанні органічного цілого. Звідси – необхідність нового синтетичного мислення, того, що І.Кант називає “інтуїтивним глудом”, завдяки якому конструювання поняття означає створення для нього “наглядного уявлення”.

Тільки як продукти уяви як “великої художниці”, за висловом кенігсберського мудреця, – поняття та уявлення, – не розводяться по різні боки; не дискредитуються одне одним. Навпаки – різниця поняття та уявлення використовується в процесі пізнання як матеріал для мислення: творче уявлення забезпечує образну цілісність, а існуючі поняття дозволяє відтворювати відношення та зв’язки.

Ці особливості прослідковуються і в робото-власницьких утопіях (Платон, Ксенофонт), і феодальних утопіях (Августин, І.Флореський), і в численних буржуазних утопіях. Хоча починаючи з XIV століття утопії присвячуються не суспільному устрою в цілому, а вирішенню окремих соціальних проблем: “вічний мир” (І.Кант, І.Бентам тощо), педагогічні, морально-етичні та естетичні утопії (Я.Коменський, Ж.-Ж.Русо, Ф.Шіллер, Л.Толстой), науково-технічні утопії (Ф.Бекон) тощо. Питання в іншому: на яких принципах проходить відтворення цілісності хронотопу?

Саме невдале здійснення гуманістичного імперативу доби Відродження та Просвітництва – під час Французької революції, – знаходить своє осмислення в класичному утопічному соціалізмі XIX століття А.Сен-Сімона, Ш.Фур’є та Р.Оуена: єдиним спасінням людства від духовної, моральної та фізичної деградації вбачається організація життя на нових принципах, на засадах поставання людської колективності. *Свобода, Рівність та Братерство* має стати реальністю у сполученні із розумно організованою працею.

Саме утопічний соціалізм виступає одним з теоретичних джерел марксизму, хоча й має історичну обмеженість: утопії є лише теоретичним концептом та імітацією ХРОНО-ТОПУ як діалектичної єдності ЧАСУ та ПРОСТОРУ. Так К.Маркс стосовно А.Сен-Сімона, Ш.Фур’є

та Р.Оуена констатує (рос.): «...Німецький теоретичний соціалізм... стоїть на плечах Сен-Симона, Фур'є і Оуена, трьох мислителів, які, незважаючи на всю фантастичність та весь утопізм їх вчень, належать до величайших голів всіх часів та які геніально передбачили числені істини, правильність яких ми доводимо тепер науково» [6].

З появою марксизму пізнавальне значення традиційної утопії значно знижується. Спочатку закон матеріалістичного розуміння історії стає відправною точкою, з якої К.Маркс та Ф.Енгельс починають дійсне розуміння та відтворення життя: повернення гегелівського «все розумне є дійсним, а дійсне є розумним» зі спекулятивних висот ефіру в-собі-й-для-себе існуючих ідей до реальності у формі «розум існував завжди, але не завжди в розумній формі» та констатація *історичного характеру* розбіжності сутності та існування людини.

А потому – чітке визначення джерела цієї розбіжності, – старе основне суспільне відношення: суб'єкт-об'єктний тип зв'язків, – що є основою формування соціальних відносин людини взагалі. Тобто відносин в форматі *вплив, наказ, володіння, примус, пригнічення, гноблення*, що є модусами розірваної в своїй основі взаємодії. Саме вони хоча й породжують людину як сукупність відносин та зв'язків, але не сприяють породженню людяного в ній. Завдяки цьому, за Ф.Енгельсом, «діалектиці не рідко доводиться дуже довго чекати історію».

Але діалектична взаємодія ТОПОСУ та ХРОНОСУ як діалектична єдність ПРОСТОРУ та ЧАСУ вимагає не просто теоретизування в абстрактному *Топосі* – навіть досконалому, – та в площині архіскладних та незрозумілих абстракцій, «мегаішаніни» колонаукових понять та образів, а, перш за все, дійсної науково-бездоганної філософії.

І, відповідно, розумної, – раціональної, на наукових засадах базованої, – практичної реорганізації всіх взаємовідносин людини з людиною, перетворення суспільних відносин між сутими людьми, а головне – рішучої, якісної, революційної зміни самого способу відношення ЛЮДИНИ ДО СЕБЕ. Тобто переходу до суб'єктно-суб'єктного типу взаємодій та відносин.

Тільки тоді в ритміці Досвід–Теорія–Практики відбувається не просто критика – ЗАПЕРЕЧЕННЯ, – суспільного устрою, а перманентне ЗНЯТТЯ зайвого із ЗБЕРЕЖЕННЯМ необхідного як сходження Формотворення–Культуротворення–Свободотворення для відтворення ХОРОНОТОПУ загальнолюдської культури.

Згадаймо Ф.Енгельса: «Відповідно до матеріалістичного розуміння історії, в історичному процесі визначальним моментом, в кінце-

вому випадку, є виробництво та відтворення дійсного життя. Ні я, ні Маркс більшого ніколи не стверджували...»[4]. Наголосимо – виробництво та відтворення дійсного життя.

Нажаль, утопія як форма суспільної свідомості та теоретичне відтворення майбутнього на це не здатна: вона є проміжною, опосередковуючою, що знаходиться між *релігією* як пробудженням розуму та *науково-бездоганної філософією*, наукою як практичним поставанням РОЗУМУ.

В той же час, абстрактний характер утопії та ідеалістична сутність роблять її джерелом Міфотворчості та плідним підґрунтям для практичного збереження принципів засад старого основного суспільного відношення.

Тому в іншому напрямі відбувається абсолютизація суто теоретичного критичного ставлення до суспільного устрою. Як новий жанр літератури в другій половині XIX століття виникає т.з. *негативна утопія*, яка описує небажане майбутнє. Цікаво, що Велика Британія як батьківщина утопії загалом стає батьківщиною й негативних утопій: «Грядуща раса» Бульвер-Літтона, «Еревуон» С.Батлера, «Через Зодіак» П.Грега, «Наполеон з Нотінг-Хілу» Г.Честертон тощо.

Так світ в «Еревуоні» С.Батлера дивним чином нагадує Велику Британію кінця XIX століття, тільки перевернуто з ніг на голову: починаючи від імен мешканців – Ірем (Мері), Тімс (Сміт); «музикальних банків» для здійснення комерційних операцій в оточенні творів мистецтва; «коледжів нерозуміння», лікування злодіїв поряд з ув'язненням хворих та закінчуючи повною забороною машин й механізмів. Цей роман є першою антимашиною негативною утопією.

Утопія стає не стільки відображенням ідеального майбутнього, скільки описом *інакше-можливого* (бажаного та не бажаного майбутнього). З'являється елемент фантастики, породжений успіхами та проблемами науково-технічного прогресу. Елементи негативної утопії знаходять відображення в романах все-світньо відомих письменників, наприклад: Г.Уельса, Дж.Лондона тощо.

Тільки в кінці XIX століття в США написано більше 50 утопій, в першій половині XX століття в Великій Британії з'явилося більше 300 утопій, в Німеччині – кілька десятків. На жаль, як пише Ч.Уош, в цей час стає очевидним: «Все менша частка уявного світу – це утопії, все більша частка – кошмари» [6].

З цих позицій, на зламі епох цікавою є проблематика утопічного жанру у вітчизняній літературі. Відчизняна утопічна традиція пов'язана з прізвіщами таких видатних особистостей як Сумароков, Радищев, Одоєвський,

Чернишевський, Достоевський, Салтикова-Щедрин тощо.

Перші соціальні утопії з'являються в суспільній свідомості ще в Стародавній Русі та носять характер надій або легенд, наприклад: «Хождение Агапия в рай» або «Путешествие Зосими к рахманам».

Але в літературі утопічний жанр – є породженням XVIII століття, тобто вітчизняної літератури Нового часу. Самі твори є різноманітними за соціальним змістом та жанровими особливостями: від популярного в Європі XVIII століття “державного роману”, просвітницьких, слов'янофільських утопій до популярних в кінці XIX – початку XX століття негативних утопій.

Але, хоча більшість утопічних творів широко використовує сюжети та літературні прийоми європейських аналогів, відчужаються суттєві особливості, що зумовлені реаліями російського життя та спроектовані на відповідне відображення картин майбутнього. Головне, російський письменник та мислитель більш гостро відчуває розрив сутності та існування, велику прірву між реальністю та дійсністю. Тому домінує інша сутнісна побудова сюжету.

Так європейська відбудова утопії як опису подорожі або неочікуваного візиту до невідомої країни, сприймається європейським письменником та читачем як не дуже далеке та доволі реальне майбутнє.

Але адекватна оцінка розриву сутності та існування, – ідеалу та дійсності, – що базується на глибині та інтеграції російської культури в хронотоп світової зумовлює усвідомлення недосяжності цього ідеалу та мрії, що може здійснитися тільки в далекому майбутньому. Звідси й відповідна форма його духовного освоєння: *сон, сноведіння*.

Так А.Сумароков в 1756 році пише “Сон “Счастлиное общество”, в якому описує “страну мрій” як антитезу реальності того часу. Навіть в романі М.Г.Чернишевського “Что делать?”, в якому змальовується здійснену програму бажаних дій (майстерня Віри Павлівни та відношення “нових” людей), ідеал майбутнього відображається у формі сну. А О.Улибишев закінчує свою повість “Сон” не дуже песимістичним пробудженням: “Я міркую, що до здійснення мого сну мине дуже багато часу”.

Таким чином *сон* виступає протоформою відтворення ХРОНОТОПУ культури на індивідуальному рівні.... Крім того, літературна критика теперішнього вітчизняної утопії чітко пов'язується з поглядами у майбутнє, наприклад: “Подорож з Петербурга до Москви” О.Радищева або просвітницька утопія “4338” В.Одоевського.

Саме в “4338” Одоевський наводить механізм такого взаємозв'язку “крізь простір та

час”, тобто механізм відтворення хронотопу: “Загалом лише деякі можуть знайти вираз для далекого майбутнього, але я впевнений, що будь-яка людина, яка звільняє себе від всяких думок, в його хвилину володарюючих, та відсікаючи всі думки та почуття, які народжені в ньому звичкою, вихованням, умовами життя, його власними та чужими пристрастями, передається інстинктивному вільному захопленню душі своєї – той знайде, безумовно, ті думки та почуття, які будуть володарювати в близьку до нього епоху”.

Що це як не ЗАПЕРЕЧЕННЯ *зайвого*, не *потрібного* та ЗБЕРЕЖЕННЯ *належного*, не *обхідного*, тобто ЗНЯТТЯ. Саме це надає автору впевненості в спромогах людини “зрозуміти розум історії та уявити чіткий образ майбутнього”.

Треба зауважити, що багато чого з утопічних передбачень В.Одоевського – особливо пов'язаних з науково-технічним прогресом, – стає реальністю: аеростати, підземні потяги, телеграф, “машина для романов” (рос.), заміна папіру склом, електричне освітлення та синтетичний одяг тощо. В той же час, всі ці машини вимагають від людей “*приготовительных познаний*” (рос.) та такої гімнастики для розуміння, якої не потрібно “*для лопаты или лома*” (рос.). Тобто *розуміння життя*.

Крім утопії “4338” Одоевський пише негативну утопію “Город без имени”, в якому зображено державу, що побудовано на утилітаристській філософії І.Бентама. В цій державі *ідея особистої користі* підкорює собі не тільки побут, але й культуру бентамітів. Все зведено до здирництва та комерційного успіху. Держава процвітає за рахунок завоювання та пограбування інших народів. Моделлю цієї держави стає Америка з її пуританізмом та філософією накопичення, але в основі лежить насторога щодо підходу до культури, яку породжено капіталізмом.

В.Белінський пише, що в “Городе без имени” автором з силою та енергією продемонстрована вся вульгарність однобічного погляду на розвиток народів та держав, коли основним двигуном та метою життя стає тільки користь.

Як свідчить сьогодні, В.Одоевський багато в чому передбачає кризу найпотужнішої країни світу.

На жаль, з цих позицій європейська утопія замість орієнтиру суспільного поступу перетворюється у *моркву*, що висить перед віслюком та спонукає його рухатися у заданому напрямі заради досягнення короткострокових цілей, забезпечення міщанського добробуту сьогоднішнього. Тоді як ідеали вітчизняної утопії “апріорі” готують людину до складного проце-

су ЗМІНИ себе та всього світу, переходу до *життя-в-розумінні*.

В цьому напрямі у другій половині XIX століття з'являється низка видатних за соціально-філософським змістом та естетичному рівню творів, які включають утопічні мотиви: роман М.Г.Чернишевського "Что делать?", романи "Преступление и наказание", "Подросток" та оповідання "Сон смешного человека" Ф.М.Достоевського, негативні утопічні теми оповідань "Сон в летнюю ночь", "Скрежет любовный" та окремі фрагменти «Историй одного города» М.Є.Салтикова-Щедріна або сатирична утопія "Жизнь через сто лет" Г.П.Данілевського.

В них простежуються ті самі особливості: від історичного оптимізму та віри в прогрес В.Г.Чернишевського, критики утилітаризму Г.П.Данілевським – "віддати промінь сонця за шматок добрих", – до заперечення ілюзорних ідеалів буржуазного лібералізму М.Є.Салтиковим-Щедріним та усвідомлення неможливості "золотих часів".

Подальший розвиток утопії як жанру пов'язаний з подіями початку XX століття: вони стають засобом перевірки різних демократичних та реакційних проектів перебудови суспільства.

Так в повісті М.Д.Федорова "Вечер в 2217 году" розглянуто перспективи "ультра лівої" течії на кшталт "казарменого комунізму". Або реакційна програма утопічної повісті С.Ф.Шарапова "Через полвека", в якій "проходять перевірку" слов'янофільські мрії та ідеали. Таким чином теоретично доводиться безглуздий характер "зайвої справи".

Також слід згадати соціальну утопію О.О.Богданова "Красная звезда" та "Инженер Менни", в яких зображено суспільство майбутнього, що базується на т.з. "непродуманому" та "зрівняльному" комунізмі. Тому цікавим є побажання В.І.Леніна до О.О.Богданова написати роман на тему хіжацького розграбування капіталізмом землі, безконтрольного проїдання ресурсів тощо.

Як марксизм спускає гегелівський ідеал з висот ефіру в собі-й-для-себе існуючих ідей на землю, так і революція 1917 року спускає утопії на землю в формат науково-фантастичної літератури, до *життя-в-розумінні* всіх взаємозв'язків людини зі світом, іншими-багатьма-всіма, Всесвітом загалом.

Крім того, оригінальні та глибокі ідеї, дослідження всезагального та космізм не дозволяють повністю відмовитися від домінанти тотожності класичної традиції. Саме це сприяє особливому переосмисленню світової філософської спадщини – в т.ч. утопічних конструктів, – та тому знаходить втілення в теоретичному обґрунтуванні суспільства нового ти-

пу – радянського, – побудованого на новому типі взаємовідносин, суб'єктно-суб'єктних.

Ще творчість російських філософів М.Лосського, П.Флоренського, С.Булгакова, С.Франка, І.Ільїна поєднує філософська рефлексія категорії *всеєдине, всеєдність* в межах *живого та невичерпного за своєю творчою потужністю світу*.

Саме тому, на протигагу *песимізму західної філософії*, на базі російського *релігійного космізму* актуалізується гуманістичний та оптимістичний контекст суспільного життя; обґрунтовується основа створення патерналістської держави (І.Ільїн), принцип поліфонії у встановленні взаємозв'язків (М.Бахтін, Ф.Достоевський), *множинність як всеохоплююча цілісність* (М.Поський), *все-цілісність* та *багато-єдність* (П.Флоренський), *єдине-і-все* (С.Булгаков), *надраціональна всеєдність* індивідуального буття в *формі соборності* (С.Франк), *всеєдине-ціле як потенційно всеохоплююча особистість* (Л.Карсавін).

А головне, здійснюється актуалізація можливості *об'єктивної гармонійної* та *органічної множинної єдності* в дійсності як *взаємороникнення у творчому спілкуванні*, що історично постає з маси-множинності в реальності.

І можливості, як виявляється, справді безмежні. Виникає безмежний потенціал "ін-акше-можливого" (О.С.Панарін), що знаходить свою актуалізацію у науково-бездоганних формах дійсної конкретності та конкретної дійсності.

Так відбудова першого соціалістичного суспільства, всезагальна віра у можливість свідомого та цілеспрямованого втручання в об'єктивний хід історичного процесу дає потужний поштовх до зближення фантазії та реальності при переході до дійсності. Наукові методи пізнання дійсності виходять на перший план.

Починаючи з 20-х років XX століття публікуються романи Я.Окунева "Грядущий мир", В.Д.Нікольського "Через 1000 років". Утопічні мотиви присутні в сюжетах творів відомих письменників: О.Толстого "Аеліта", І.Еренбурга "Трест Д.Е." – в яких утопія отримує нове звучання:

- подолання тотальної обмеженості, відчуження людини від світу, постійне розширення світогляду, заперечення "професійного кретинізму" та подолання формалізму у взаємовідносинах людини;
- поставання *Людини творчої* як універсальної особистості, "розумного та сильного Володаря та Господаря" (Е.В.Ільєнков) всього створеного та створюваного людиною-людьми-люд-

ством матеріального та духовного світу культури.

Саме так постає суб'єктність як практична всезагальність у формі одиницності в хронотопі загальнолюдської культури та процесі Свободотворення, відтворення та продукування життя. *Життя розуміючого*. Дійсна суб'єктність як оєдиничена дійсність для якої "Я мислю, от же я відбудовую життя" (О.Толстой) стає принципом та нормою, а творчість – баналізованим способом самого життя.

Так як бачить науково-бездоганна філософія майбутнє людства?

Для відповіді доречно звернутися до твору Е.В.Ільєнкова "Космологія духу...". Саме в ньому майбутнє людства – *Життя розуміюче*, – грає не тільки несподіваними гранями, але й сяючим світом гуманістичного потенціалу поставання *Людини творця* в людяному суспільстві, олюдненому Універсумі.

Саме таке образне бачення великого філософа є доречним з огляду на те, що поставання Людини як єдиної продуктивної сили людства вимагає той самої розумної, – раціональної, на наукових засадах базованої, – реорганізації всіх взаємовідносин людини з людиною, перетворення суспільних відносин між сущими людьми, а головне – рішучої, якісної, революційної зміни самого способу відношення ЛЮДИНИ ДО СЕБЕ.

В ритміці *Досвід–Теорія–Практики* переходу від *розуміння життя до життя-в-розумінні* і далі – *життя розуміючого*. А на це здатна тільки дійсна особистість – людина творець в мереживі суб'єктно-суб'єкних взаємозв'язків живого спілкування з іншими-багатьма-всіма.

Давайте почнемо з себе – зрозуміємо себе самих.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Босенко В.А.* Воспитать воспитателя. Заметки по философским вопросам педагогики и педагогическим проблемам философии / Валерий Босенко. – К.: Всеукраинский Союз рабочих, 2004. – 352 с.
2. *Злотина М.Л.* Диалектика / М.Л.Злотина; [отв.ред. Ю.А.Мелков]. – Киев: ПАРАПАН, 2008. – 264 с.
3. *Ильенков Э.В.* Об идолах и идеалах/ Э.В.Ильенков. – К.: Час-Крок, 2006. – 312 с.
4. *Маркс К., Энгельс Ф.* Избранные произведения; В 3-х томах. / К.Маркс, Ф.Энгельс. – М.: Политиздат, 1979. – (Ин-т марксизма-ленинизма при ЦК КПСС)
5. *Новиков Б. В.* Творить или вытворять?: монография / Борис Владимирович Новиков – К.: ЗАО «Мироновская типография», 2010. – 575 с.
6. *Оскар У.* Душа человека при социализме./ Оскар Уайльд: [Перевод М.А.Головиковской]. – М., 1907. – С.12-13.
7. *Русская литературная утопия*; [сост., ред., вступ.статья и комент. В.П.Шестакова]. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1986. – 320 с.

Стаття надійшла до редакції 17.03.2011 р.